

Examen VMBO-GL en TL

2022

tijdvak 3
dinsdag 5 juli
9.00 - 11.00 uur

Nederlands CSE GL en TL

Dit examen bestaat uit 35 vragen en een schrijfofdracht.

Voor dit examen zijn maximaal 51 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Zonder stress geen succes

(1) Stel: je hebt anderhalf uur autorijden voor de boeg. Het regent, het is donker, de wegen zijn slecht verlicht én je bent moe. Genoeg elementen voor een slechte afloop, zou je denken. Maar het tegenovergestelde gebeurt: je bent alert, gefocust en komt daarom veilig thuis. Dat lukt dankzij stress.

(2) Toch spreken we vaak op een negatieve manier over stress. Onterecht, vinden stressdeskundigen Suzan Kuijsten en Carolien Hamming. Stress is geen probleem, betogen zij, je kunt zelfs niet zonder. Een gebrek aan herstel is het probleem. Ze schreven er onlangs een boek over: *Gek op stress, maar niet altijd*.

(3) Hamming en Kuijsten willen dat we stress als iets positiefs gaan zien. “Stress heeft een groot imago-probleem”, zegt Kuijsten. “Het is iets waar we vanaf willen, liefst zo snel mogelijk. Maar dat is omdat we stress pas stress noemen, zodra we er last van hebben.” “Terwijl we stress gewoon nodig hebben”, voegt Hamming daaraan toe.

(4) Je kunt stress vergelijken met je hartslag, legt Hamming uit. Lever je een inspanning, dan maakt je brein

extra stresshormoon aan – net zoals je hart dan sneller gaat kloppen. Is de inspanning voorbij, dan zakt die hoeveelheid weer naar een basisniveau – net zoals je hartslag dan kalmeert. “Je brein maakt dus voortdurend het stresshormoon cortisol aan”, zegt ze, “en daar is helemaal niets mis mee.”

(5) Dankzij de stress ben je energiek en geconcentreerd. Kuijsten: “Zonder stress geen succes, geen geluk, geen leven. Dreig je te laat te komen, dan wordt de afdeling stress actief en fiets je harder. Heb je een sollicitatiegesprek, dan moet je gefocust zijn.”

(6) Het probleem is volgens Hamming en Kuijsten dat we onvoldoende herstellen van zulke ‘pieken’. Terwijl een afwisseling tussen inspanning en herstel juist nodig is om gezond te blijven. Hamming vergelijkt dat met geld lenen bij de bank. “Blijf je lenen zonder terug te betalen, dan sta je op den duur rood en ga je failliet. Zo geldt ook: als je onvoldoende herstelt van eerdere activiteiten, maar vervolgens wel weer een nieuwe prestatie levert, dan bouw je een achterstand op.”

(7) “Die achterstand maakt ons vermoeid én zorgt ervoor dat we gestrest blijven”, zegt Hamming. “Want door de constante inspanning die je levert, krijg je wel extra energie, maar laad je nooit op. En zo brand je langzaam op. We associëren dat proces met stress, terwijl stress in eerste instantie nooit het probleem was. Het lastige is dat we vermoeidheid nog altijd zien als

75 een motivatieprobleem”, vertelt
Hamming. “Wat zeggen we vaak als
we moe zijn? ‘Nog even doorzetten.’
We zijn helemaal niet opgevoed met
het idee: ik heb een inspanning
80 geleverd, daar moet ik nu van
herstellen.”

(8) “Ook ons drukke leven werkt niet
bepaald bevorderend, het idee dat
we succesvol moeten zijn evenmin”,
85 zeggen Hamming en Kuijsten. “We
gaan maar door en door en willen
altijd beter en meer: hoef je geen
deadline te halen, dan moet je wel
boodschappen doen of sporten.
90 Daarbovenop komt het idee dat we
altijd bereikbaar moeten zijn.”

Kuijsten: “Rustmomenten worden
daarom vaak overgeslagen. We
checken om elf uur ‘s avonds nog
95 onze mail – we kunnen nooit uit.”

(9) “Herstellen, dus. En dat is iets
anders dan plezier hebben”, zegt
Kuijsten. “*Candy Crush* spelen of met
samengeknepen billen een
100 spannende Netflixserie kijken, is
géén herstellen.” Hamming: “Dat
vergt alsnog mentale arbeid. En
spanning verhoogt ook nog eens je
stressniveau.” Geen spannende
105 serie, maar wat dan wel? “Netflixen
kan best, als je je maar niet hoeft te
concentreren”, zegt Hamming.
“Gewoon sloom wegstaren mag”, vult

Kuijsten aan. “Je kunt ook vijf
110 minuten helemaal niets doen, gun
jezelf een spijbelmomentje.”

(10) “Heb je je hersenen belast, dan
kun je ook iets met je lijf doen”, zegt
Hamming. “Wandelen, bijvoorbeeld.
115 Maar ga dus niet intensief sporten,
want dan maak je nóg meer stress-
hormoon aan.” “Hoeveel en hoe vaak
je moet herstellen, is afhankelijk van
de persoon”, zegt Kuijsten. “Wie hard
120 werkt, moet hard uitrusten. Wie een
beetje werkt, moet een beetje
uitrusten.”

(11) Maar als we juist moeten bij-
komen van de stress, wekt de
125 boektitel *Gek op stress* dan geen
verkeerde indruk? Kuijsten: “Daarom
is die tweede zin essentieel: ‘maar
niet altijd’.” Hamming: “We hebben
een titel gekozen die opvalt.” “Maar”,
130 vult Kuijsten aan, “die óók aansluit bij
de boodschap. We zijn gek op stress,
zonder dat we het doorhebben.”

(12) Al doet ze het zelf ook niet altijd
goed, geeft Hamming toe. “Natuurlijk
135 is een spannende Netflixserie leuk,
dus ik kijk ook weleens drie
afleveringen achter elkaar en heb
dan slaaptkort. Maar ik snap wel
wat ik dan aan het doen ben. Het zou
140 goed zijn als meer mensen weten
hoe belangrijk het is om te
herstellen.”

*naar een artikel van Evy van der Sanden,
NRC, 2 januari 2019*

Tekst 1 Zonder stress geen succes

- 1p 1 Welke **twee** elementen vormen het hoofdonderwerp van deze tekst? Noteer de juiste nummers in de uitwerkbijlage.
- 1 belang van herstel na stressmomenten
 - 2 nadelige gevolgen van stress voor je lichaam
 - 3 oorzaken van stress
 - 4 positieve kanten van stress
 - 5 verklaringen voor onze stressmaatschappij
 - 6 waardering voor mensen die kunnen ontstressen
- 1p 2 Uit de alinea's 2 en 3 blijkt een tegenstelling tussen wat mensen vaak vinden van stress en wat de twee deskundigen beweren. Welke zaken worden tegenover elkaar gezet?
- A niet zonder stress kunnen – stress is geen probleem
 - B stress is iets negatiefs – je hebt stress nodig
 - C stress is lastig – van stress kun je herstellen
 - D van stress af willen komen – stress heeft een imago probleem
- 1p 3 Alinea 5 begint met: “Dankzij de stress ben je energiek en geconcentreerd.” (regels 42-43) Wat is het verband tussen deze eerste zin en de volgende zinnen van alinea 5?
- De volgende zinnen vormen
- A een opsomming met de eerste zin.
 - B een tegenstelling bij de eerste zin.
 - C een toelichting bij de eerste zin.
 - D een vergelijking met de eerste zin.
- 1p 4 Vanaf alinea 6 is er een verandering in de deelonderwerpen. Welke bewering hierover klopt? Alinea 1 tot en met 5 gaan over
- A de noodzaak van stress. Vanaf alinea 6 gaat het over de negatieve kanten van stress.
 - B de opbouw van stress. Vanaf alinea 6 gaat het over mogelijke manieren om uit te rusten.
 - C het imago van stress. Vanaf alinea 6 gaat het over de vermoeidheid die volgt op stress.
 - D het nut van stress. Vanaf alinea 6 gaat het over de noodzaak te herstellen na stress.
- 1p 5 In de alinea's 7 en 8 worden onze onwennigheid met het idee van herstellen en ons drukke leven genoemd als factoren die onze negatieve kijk op vermoeidheid bepalen.
- Welke **twee** andere factoren worden in alinea 8 genoemd? Noteer deze factoren in de uitwerkbijlage.

- 1p 6 In alinea 9 worden twee redenen genoemd waarom je geen spel moet spelen of geen spannende serie moet kijken als je wilt bijkomen van een inspanning.
→ Citeer de **twee opeenvolgende** zinnen waarin deze redenen staan.
- 1p 7 Als je een samenvatting gaat maken van de hele tekst, welke zin uit alinea 10 moet dan zeker worden opgenomen in de samenvatting?
A “Heb je je hersenen belast, dan kun je ook iets met je lijf doen.”
B “Hoeveel en hoe vaak je moet herstellen, is afhankelijk van de persoon.”
C “Wie hard werkt, moet hard uitrusten.”
D “Wie een beetje werkt, moet een beetje uitrusten.”
- 1p 8 De alinea’s 11 en 12 vormen het slot van deze tekst.
Wat gebeurt er vooral in het slot?
A Deze alinea’s spreken de boodschap over herstellen van stress tegen.
B Deze alinea’s verwijzen weer naar de inleiding van de tekst.
C In deze alinea’s wordt alleen nog maar over stressherstel gesproken.
D In deze alinea’s wordt een kritische vraag opgeworpen over de gekozen boektitel.
- 1p 9 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst?
De tekst wil vooral
A lezers informeren over de positieve werking van stress.
B lezers oproepen vaker te rusten in tijden van stress.
C lezers overtuigen van het belang van herstel na stress.
D lezers waarschuwen voor de negatieve kanten van stress.
- 1p 10 Welke zin vat de boodschap van de tekst het best samen?
A Het negatieve imago van stress moet veranderen, want we hebben stress nodig om in actie te komen en scherp te zijn.
B Om gefocust te blijven op de vele doelen die we onszelf hebben gesteld, is stress een goede impuls.
C Onze huidige, drukke levens zijn onderhevig aan stress en leveren daarom geen succes en geluk op.
D We hebben stress nodig om succesvol te zijn, maar een goed herstel daarna is wel noodzakelijk.

Dag dialect

(1) Dorpsdialecten krijgen het steeds moeilijker. Het Hollands klinkt zelfs door in Brabant en Limburg. Worden streektaalen met uitsterven bedreigd?

5 Spreken we over een paar decennia allemaal hetzelfde Nederlands?

(2) Streektaalonderzoeker Frans Hinskens komt uit een dialectenwonderland. Als kind uit het

10 Limburgse dorp Ubach over Worms zei hij in de jaren zestig 'wirket' en 'lèvet' (naast het Standaardnederlandse 'werkte' en 'leefde'). In het naastgelegen dorp

15 Nieuwenhagen zeiden ze 'wirkde' en 'lèfde'. Je hoorde meteen wie waar vandaan kwam. Als Hinskens, die taalverandering onderzoekt aan het Meertens Instituut en de Radboud

20 Universiteit, nu terugkeert naar zijn geboortestreek, hoort hij de taalverschillen tussen de inmiddels aan elkaar gegroeide dorpen nauwelijks nog. "Bij ouderen soms nog wel, bij

25 jongeren veel minder. Voor zover ze nog in dialect spreken." Je ziet het niet alleen in Limburg, maar ook in de rest van het Nederlandse taalgebied: dialecten vervlakken. Ze

30 raken hun kleurrijke randjes kwijt en smelten samen met de buurdialecten. Dat is jammer voor taalliefhebbers. Dreigt het Nederlands in een eenheidsworst te veranderen?

35 (3) Dat Nederlandse dialecten naar elkaar toegroeien, is niet nieuw. Als je te paard door het Nederlandse taalgebied van 500 jaar geleden zou rijden, dan zou je horen dat de

40 dialecten onderling veel meer verschilden dan nu. Vanaf de zestiende eeuw ontstond er

geleidelijk een eenheidstaal.

Hinskens: "Daar is het Standaardnederlands, waar we nu in praten, ontstaan. Het is een mengelmoes van dialecten. Het Hollands heeft die mengtaal het sterkst gekleurd, omdat dat gebied politiek en economisch

45 dominant was."

(4) Dominant zijn Noord- en Zuid-Holland nog steeds. Dat merk je aan de letter 'r'. Als je de 'r' na een klinker niet trillend uitspreekt, maar

50 meer glijdend zoals in het Amerikaans, dan noem je dat de Gooise 'r'. Veertig jaar geleden hoorde je deze r-klank alleen in het Gooi en Leiden. De laatste decennia

55 duikt hij ook op in de rest van het land. Alleen in Vlaanderen krijgt hij nog geen voet aan de grond. Ook klinkers worden steeds Hollandser gekleurd, vertelt Hinskens.

60 (5) Die Hollandse 'r', 'ei', 'ui' en 'ou' veroveren heus niet binnen een dag heel Nederland. Maar de ontwikkelingen gaan aardig rap. Het is alsof de taalverandering vroeger

65 op een gammel rijwiel met houten banden reisde en nu op een gloednieuwe elektrische fiets. "Mijn grootvaders waren allebei mijnwerkers. Die gingen niet zo ver van huis",

70 vertelt Hinskens. "Nu werken, studeren en trouwen we massaal buiten onze geboortestreek."

(6) Als je de verandering van dialecten wilt onderzoeken, dan wil je

75 het liefst het taalgebruik van alle sprekers van het Nederlands analyseren. Omdat dat nu eenmaal niet gaat, hebben dialectenonderzoekers verschillende

85 methoden bedacht. Ze kiezen een paar honderd dorpen en steden uit en laten telkens een groep plaatselijke dialectsprekers een lijst met woorden uitspreken. De

90 opnames vergelijken ze met ouder geluidsmateriaal. Of ze laten in het onderzoek jonge vrouwen en oude mannen aan het woord. Hinskens: “Uit internationaal onderzoek weten
95 we dat jonge vrouwen trendsetters zijn in taalverandering. Ze zijn nog steeds meer betrokken bij de opvoeding dan mannen. Het taalgebruik van jonge vrouwen heeft
100 meer kans om uiteindelijk algemeen te worden.”

(7) Met de berg gegevens die al dat onderzoek oplevert, kun je vaststellen dat het ene dialect sneller
105 verandert dan het andere. “Dialecten die in een klein geografisch gebied gesproken worden, zijn kwetsbaar”, zegt Hinskens. “Een klein dorpsdialect kan op den duur moeilijk
110 standhouden, vooral als inwoners veel contact hebben met omliggende gebieden.”

(8) Als we een rode lijst zouden opstellen met de dialecten die het
115 eerst gaan uitsterven, welke dialecten verdienen dan een plekje? Zonder nadenken antwoordt Hinskens: “Hollandse dialecten.” Dat is ironisch: het op taalgebied zo
120 machtige Holland dreigt zijn eigen streektalen kwijt te raken. “Dat komt voor een groot deel doordat ze taalkundig al zo dicht tegen de standaardtaal aan zitten”, zegt
125 Hinskens. In de meeste delen van het land schakelen sprekers per situatie over tussen dialect en standaardtaal. Met je burens of je vrienden gebruik je de streektaal,

130 tijdens een sollicitatie of tegen niet-streekgenoten iets wat meer op het Standaardnederlands lijkt. “Als dat schakelen niet meer lukt, betekent dit dat de verschillen nauwelijks hoorbaar zijn. Dan zullen ze verder
135 afslijten.”

(9) Gelukkig doet ons taalgebruik meer dan alleen eenvormig worden. Als je erop let, dan hoor je genoeg vernieuwing. Het Nederlands varieert
140 niet alleen per streek, maar ook per sociale klasse en per bevolkingsgroep. Hinskens: “In Amsterdam klinkt de ‘s’ een beetje als ‘sj’. Dit
145 hebben Joodse immigranten al eeuwen geleden meegebracht.” Marokkaanse migranten hadden in hun bagage een zeer stemhebbende ‘z’ en een nadrukkelijke g-klank.
150 Deze klanken hoor je soms ook terug bij niet-Marokkanen. Of dergelijke klanken zich over heel Nederland zullen verspreiden, is moeilijk te voorspellen. Er zullen altijd nieuwe
155 woorden ontstaan, en nieuwe manieren om ze uit te spreken. Soms slaan die aan in een bepaalde streek, soms onder een leeftijdsgroep of sociale groep.

160 (10) Dat dialecten verder naar elkaar zullen toegroeien, is wel duidelijk. Maar de verschillen in woordgebruik, grammatica en uitspraak zijn nog steeds groot. We hoeven echt niet
165 bang te zijn dat het Nederlands een eenheidsworst wordt. Uit Groningen kun je de komende halve eeuw vast nog steeds ‘de groet’n krijg’n’. De lange klinkers in het Twents kunnen
170 ‘ook wel tegen een stootje’. En de ‘zachte g’ in Brabant, Limburg en Vlaanderen wordt echt niet zomaar hard.

*naar een artikel van Frans Beijen,
Quest, februari 2019*

Tekst 2 Dag dialect

- 1p 11 Wat is het hoofdonderwerp van deze tekst?
- A het onderzoek naar dorpsdialecten
 - B het ontstaan van nieuwe woorden
 - C het verdwijnen van streektalen
 - D het vormen van een eenheidstaal
- 1p 12 Deze tekst wordt onder andere ingeleid door het introduceren van een deskundige.
- Op welke **drie** andere manieren wordt deze tekst ingeleid in de alinea's 1 en 2? Kruis de juiste antwoorden aan in de uitwerkbijlage.
- 1p 13 In alinea 1 vraagt de schrijver van de tekst zich af of iedereen over een paar decennia "hetzelfde Nederlands" spreekt.
- Citeer de zin uit alinea 2 of alinea 3 waarin ongeveer hetzelfde staat.
- 1p 14 "Dat Nederlandse dialecten naar elkaar toegroeien, is niet nieuw." (regels 35-36)
- Wat is wél nieuw bij het naar elkaar toegroeien van Nederlandse dialecten?
- A De standaardtaal wordt een mengelmoes.
 - B De taalveranderingen gaan sneller.
 - C Het Nederlands wordt door het Hollands beïnvloed.
 - D In Vlaanderen wordt geen Gooise 'r' gebruikt.
- 1p 15 Wat maakt Hinskens in alinea 5 duidelijk met het voorbeeld van zijn grootvaders?
- A dat mensen vroeger vaker dialect spraken, omdat zij in de eigen omgeving bleven
 - B dat mensen vroeger vaker thuis bleven en daarom een dorpsdialect spraken
 - C dat mijnwerkers vroeger een eigen taal hadden die zij alleen onderling gebruikten
 - D dat mijnwerkers vroeger niet zo ver reisden, omdat zij alleen dialect spraken
- 2p 16 Welke **twee** manieren om taalverandering te onderzoeken beschrijft Hinskens in alinea 6? Noteer je antwoord in de uitwerkbijlage en gebruik in totaal maximaal 35 woorden.

- 1p 17 “Of ze laten in het onderzoek jonge vrouwen en oude mannen aan het woord.” (regels 91-93)
Waarom is juist het taalgebruik van jonge vrouwen interessant voor taalonderzoekers?
- A omdat de uitspraak van jonge vrouwen vaak correct en duidelijk is
 - B omdat jonge vrouwen invloed hebben op het taalgebruik van hun kinderen
 - C omdat jonge vrouwen meestal een algemene taal spreken
 - D omdat jonge vrouwen thuis in dialect spreken met hun kinderen
- 1p 18 Citeer de zin die de kern van alinea 8 weergeeft.
- 1p 19 Alinea 9 begint met zin: “Gelukkig doet ons taalgebruik meer dan alleen eenvormig worden.” (regels 137-138)
Welk verband is er tussen deze zin en het vervolg in alinea 9?
Het vervolg
- A bevat een opsomming bij deze zin.
 - B geeft een tegenstelling bij deze zin.
 - C noemt voorwaarden voor deze zin.
 - D vormt een toelichting op deze zin.
- 1p 20 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst?
de lezer informeren over
- A conclusies uit Nederlands dialectenonderzoek
 - B de belangrijke rol van Hollandse dialecten
 - C het tijdloze van taalvernieuwing in Nederland
 - D veranderingen in Nederlandse dorps- en streektaalen
- 1p 21 Wat is de conclusie van deze tekst?
Streektaalen verdwijnen doordat er steeds meer Standaardnederlands gesproken wordt,
- A maar de ontwikkeling gaat de komende jaren minder snel.
 - B maar er zullen waarschijnlijk nieuwe dialecten ontstaan.
 - C maar regionale verschillen blijven voorlopig bestaan.
 - D maar sociale klassen zorgen ook weer voor taalvernieuwing.

voor de wereld-verbeteraars

EN ALLE ANDERE MENSEN MET IDEALEN

Trouw¹⁾ is digitaal helemaal vernieuwd. De Trouw App voor smartphones biedt het laatste nieuws mét de verdiepende achtergronden. Over onderwerpen als zingeving²⁾, duurzaamheid en opinie.

Download de app
trouw.nl/app

*naar een advertentie in Trouw,
januari 2020*

noot 1 Trouw is een Nederlandse krant.

noot 2 zingeving: het zoeken naar de betekenis/het doel/het nut van het leven

Tekst 3 Voor de wereldverbeteraars

- 1p 22 Wat is het belangrijkste doel van deze advertentie van Trouw?
- A lezers aansporen de app van de krant te installeren
 - B lezers aansporen een abonnement op de krant te nemen
 - C lezers informeren over de vernieuwing van de krant
 - D lezers informeren over het laatste nieuws en achtergrondartikelen

- 1p 23 De advertentie bevat twee afbeeldingen:
- 1 een grote foto van een persoon die een fles in een vuilniszak doet
 - 2 een kleine foto van een mobiele telefoon met daarop dezelfde afbeelding

Wat is de belangrijkste functie van deze afbeeldingen?

- A Afbeelding 1 trekt de aandacht en afbeelding 2 is nodig om de tekst te kunnen begrijpen.
 - B Afbeelding 1 trekt de aandacht en afbeelding 2 ondersteunt de bijbehorende tekst.
 - C Afbeelding 1 voegt nieuwe informatie toe en afbeelding 2 is nodig om de tekst te kunnen begrijpen.
 - D Afbeelding 1 en afbeelding 2 voegen beide nieuwe informatie toe aan de tekst.
- 1p 24 Welke bewering over dagblad Trouw past het best bij afbeelding 1 van deze advertentie (foto van een persoon die een fles in een vuilniszak doet)?
- A Trouw biedt een combinatie van nieuws en achtergrondartikelen.
 - B Trouw heeft aandacht voor onderwerpen zoals milieu.
 - C Trouw richt zich op lezers die de natuur opzoeken voor ontspanning.
 - D Trouw schrijft over mensen die verschillende idealen hebben.

Toetsen verdrijven onze pen

(1) Van grotbeschilderingen tot de moderne smartphone: hoe wij onze gedachten en emoties uiten, is drastisch veranderd. Inmiddels zijn we steeds afhankelijker van het toetsenbord.

(2) De eerste vorm van het handschrift zou meer dan 5000 jaar geleden in Mesopotamië zijn uitgevonden. Een zeer lange weg voltrok zich via kleitabletten, papier, houtskool, verf en inkt en uiteindelijk gingen we de pen gebruiken. En nu, door de telkens evoluerende technologie, vervangen we die degelijke pen door gadgets en toetsen.

(3) In sommige landen wordt het gebruik van nieuwe technologieën op overheidsniveau breed ondersteund. Zo zijn sinds 2013 handschriftlessen op school niet langer verplicht. Hetzelfde gebeurde in 2016 in Finland, waar schrijven in het nationaal onderwijs geen onderdeel meer is.

(4) “Studenten hebben geen tijd om snel het ouderwetse handschrift te leren, dus is het voor hen helemaal niet nuttig”, meldde Minna Harmanen van de Finse Nationale Raad voor Onderwijs daarover. Volgens meerdere onderzoeken leidt het stoppen van leren schrijven echter bij de meerderheid van de studenten tot slechter uit het hoofd leren en begrijpen.

(5) “Studenten die met de hand aantekeningen maken, blijken het leermateriaal beter te onthouden. Dit omdat ze gedwongen worden zich er beter in te verdiepen, om het met hun eigen woorden te zeggen. Nu kunnen

ze niet snel genoeg meer schrijven om het te snappen”, legt Daniel Oppenheimer, schrijver en psychologie-deskundige aan de Amerikaanse Carnegie Mellon Universiteit, uit. “Schrijven gaat veel langzamer dan typen. Dat betekent dat je er meer tijd aan besteedt, wat meestal beter is voor het onthouden. Het is niet het schrijven op zich dat ons helpt dingen te onthouden, maar meer het feit dat je je meer en langer concentreert op dat wat we uit het hoofd willen leren.”

(6) Bovendien bevorderen het permanente gebruik van technologie en het vertrouwen daarop de kennis van taal bepaald niet. Ana del Carmen del Pino, lerares Engels, zegt: “Volgens mijn ervaren collega’s die taal- en literatuurlessen geven, schrijven de studenten van vandaag veel slechter dan de generaties daarvoor. Ze maken meer spelfouten en hun gevoel voor taal is van een zeer laag niveau. Dit komt doordat schrijven voor hen geen gewoonte meer is. Ze hebben er in hun dagelijks leven geen behoefte aan en hebben het niet nodig. Ze zijn voornamelijk nog bezig met het digitaal schrijven van korte berichtjes, zonder leestekens te gebruiken.”

(7) De lerares Engels vertelt over een basisschoolleerling die heeft leren lezen door slechts video’s te kijken en te gamen. Hij is in staat om alle letters te herkennen, er woorden van te vormen en de betekenis ervan te weten. Zijn ontwikkeling was van een hoog niveau. Maar toen hij een paar jaar later naar de middelbare school

85 ging, werd hij met allerlei moeilijkheden geconfronteerd. Het onderwijs werd heel lastig, omdat hij geen motoriek heeft voor de traditionele vorm van schrijven.

90 **(8)** Desalniettemin is het moderne typen in de praktijk uiterst nuttig en belangrijk. Ten eerste is het tegenwoordig bijna onmogelijk om je een specialist voor te stellen, die niet kan typen. Daarnaast is typen volgens Oppenheimer gewoon sneller, maar ook completer. Een getypte tekst is vaak makkelijker te lezen en het is simpeler om zo'n tekst te zoeken.

100 Bovendien is het gebruik van moderne technologieën uiterst efficiënt voor mensen met leerproblemen en dyslexie.

(9) "Typen is belangrijk voor mensen met motorische coördinatieproblemen, zoals dyspraxie. Het indrukken van een toets is voor hen veel gemakkelijker en minder pijnlijk dan het schrijven van een hele brief", zegt Meredith Cicerchia, taalonderzoeker en redacteur van 'Read and Spell Blog'. Er wordt geschat dat een op de tien mensen een of andere vorm van dyslexie heeft. Al deze mensen worstelen met het goed kunnen lezen van woorden.

115 **(10)** "Het kunnen aanraken van een toets kan helpen bij het vinden van de juiste letters. Je kunt woorden maken door een reeks van spierbewegingen. Steeds opnieuw iets typen zorgt voor een automatisch patroon. Je handen typen het woord zonder dat de dyslectische persoon hoeft na te denken over hoe hij of zij het moet spellen. Dit, en het feit dat je bij het 'schrijven' op de computer spellingscontrole hebt, zijn cruciaal voor mensen die worstelen met het

130 handschrift", vindt Cicerchia. "Zij produceren vaak met de hand geschreven werk dat hun intelligentie of volledige woordenschat totaal niet weerspiegelt. Simpelweg omdat ze geen woorden willen gebruiken die ze fout zouden kunnen spellen. Door te typen, kunnen mensen met dyslexie vrijer schrijven en daardoor presteren zij beter in de klas en tijdens hun carrière."

140 **(11)** Sara Fernandez, lerares in het speciaal onderwijs, ontdekte dat het gebruik van nieuwe technologieën belangrijke positieve gevolgen heeft voor leerlingen. "We kunnen het leren schrijven aantrekkelijker maken door middel van leuke en ludieke spelletjes. Op die manier trekken we de aandacht van de leerlingen en kunnen we ze motiveren. Voor sommigen werkt de traditionele vorm niet en is het gebruik van gadgets de enige manier om te communiceren via schrijven. Ik ken talloze leerlingen die veel meer vertrouwd zijn met het gebruiken van een toetsenbord dan met het handschrift."

155 **(12)** Het is echter nog onduidelijk of het handschrift moet of gaat verdwijnen. Experts zoeken momenteel naar een manier om de voordelen van zowel het ouderwetse schrijven als het toetsenbord te kunnen combineren. Oppenheimer besluit: "Het is moeilijk om te beweren dat typen geen steeds noodzakelijkere vaardigheid is. We moeten het dus wel leren, maar er zitten maar 24 uren in een dag. Ik denk dat het handschrift waardevol is, maar als ouders en leraren andere dingen belangrijker vinden, kan ik daar moeilijk kritiek op hebben."

*naar een artikel in Metro,
28 januari 2020*

Tekst 4 Toetsen verdrijven onze pen

- 1p 25 Hoe wordt de tekst ingeleid in de alinea's 1 en 2? Kruis de **twee** juiste manieren aan in de tabel in de uitwerkbijlage.
- 1p 26 Volgens alinea 3 steunen sommige landen het gebruik van nieuwe technologie op school.
→ Wat zou volgens alinea 4 een reden zijn om dat juist **niet** te doen?
Noteer je antwoord in maximaal 20 woorden in de uitwerkbijlage.
- 1p 27 Waarom onthouden studenten de leerstof beter als zij met de hand schrijven? In alinea 5 staan twee zinnen die antwoord geven op deze vraag. Citeer een van deze zinnen.
- 1p 28 In alinea 6 zegt Ana del Carmen del Pino dat de taalvaardigheid van studenten achteruitgaat.
Waarom is dat zo, volgens haar?
A Studenten hebben een zeer laag taalniveau.
B Studenten maken meer spelfouten dan vroeger.
C Studenten schrijven alleen nog maar korte, digitale berichten.
D Studenten zijn niet meer gewend om te schrijven.
- 1p 29 Wat is het verband tussen alinea 6 en alinea 7?
Alinea 7
A geeft een verklaring voor wat in alinea 6 staat.
B geeft een voorbeeld bij wat in alinea 6 wordt beweerd.
C is een tegenstelling bij de informatie in alinea 6.
D vormt samen met alinea 6 een opsomming.
- 2p 30 Oppenheimer kan zich geen specialist voorstellen die niet kan typen.
→ Welke **vijf** voordelen van typen noemt hij in alinea 8? Noteer je antwoord in de uitwerkbijlage.
- 2p 31 Volgens Meredith Cicerchia kunnen mensen met dyslexie vrijer schrijven en beter presteren als zij typen.
→ Vat de redenen samen die hiervoor in alinea 10 worden genoemd.
Gebruik maximaal 30 woorden. Vul de zin in de uitwerkbijlage aan.
- 1p 32 Wat is het verband tussen alinea 10 en alinea 11?
A Alinea 11 bevestigt de informatie uit alinea 10.
B Alinea 11 geeft uitleg bij alinea 10.
C Alinea 11 is een aanvulling op alinea 10.
D Alinea 11 vormt een tegenstelling met alinea 10.

- 1p **33** Alinea 12 is het slot van deze tekst.
Welke functies heeft deze alinea?
Het slot geeft
- A een aanbeveling en een samenvatting.
 - B een aanbeveling en een conclusie.
 - C een conclusie en een persoonlijke opvatting.
 - D een samenvatting en een persoonlijke opvatting.
- 1p **34** Wat is de hoofdgedachte van deze tekst?
- A Er wordt steeds meer getypt, maar of het handschrift zal verdwijnen, is onduidelijk.
 - B Het toetsenbord neemt een steeds belangrijkere plaats in het onderwijs in.
 - C Studenten die met de hand schrijven, blijken lesstof beter te onthouden.
 - D Typen is vooral belangrijk voor mensen met motorische coördinatieproblemen.
- 1p **35** In deze tekst komen verschillende deskundigen aan het woord over teksten met de hand schrijven en typen.
Bij welke deskundige past onderstaande uitspraak het best?
- “Hoewel het belangrijk blijft om goed met de hand te kunnen schrijven, is typen een niet meer weg te denken vaardigheid in de huidige maatschappij.”
- A Daniel Oppenheimer (alinea's 5 en 12)
 - B Ana del Carmen del Pino (alinea 6)
 - C Meredith Cicerchia (alinea's 9 en 10)
 - D Sara Fernandez (alinea 11)

Schrijfoopdracht

Na een toetsweek klagen sommige leerlingen uit de examenklassen over de toetsen met veel open vragen en dus veel schrijfwerk. Sommige leerlingen zeggen dat zij last hadden van verkrampte handen, waardoor hun handgeschreven antwoorden aan het eind van de toets nauwelijks leesbaar waren. Andere leerlingen vinden het ouderwets dat zij op deze manier hun toetsen moeten maken.

Tijdens de les Nederlands is de tekst 'Toetsen verdrijven onze pen' besproken. In deze tekst worden naast de voordelen van het toetsenbord, ook voordelen van met de hand schrijven genoemd. Naar aanleiding van die tekst ontstaat een discussie in de klas. Sommige leerlingen vinden het belangrijk dat iedereen een leesbaar handschrift heeft. Andere leerlingen vinden juist dat het tijd wordt dat de school uitsluitend digitaal gaat toetsen.

Naar aanleiding van de klachten van de leerlingen heb je een gesprek met je mentor. Hij legt uit dat het niet zo makkelijk is om alleen digitaal te toetsen. Hij noemt een aantal nadelen, zoals een tekort aan computers en laptops op school, een mogelijke internetstoring en onvoldoende financiële middelen om alles te digitaliseren.

Omdat jij lid bent van de leerlingenraad op school, besluit je om een artikel over dit onderwerp te schrijven voor de digitale nieuwsbrief van school. Deze nieuwsbrief wordt verstuurd naar alle leerlingen van de school.

13p **36 Opdracht**

Schrijf het artikel voor de nieuwsbrief. Gebruik voor je artikel de gegevens op de vorige bladzijde en eventueel de tekst 'Toetsen verdrijven onze pen'. Gegevens die niet in de opdracht staan, moet je zelf bedenken.

Besteed in jouw artikel aandacht aan de volgende punten:

- de aanleiding om het artikel te schrijven;
- jezelf voorstellen als lid van de leerlingenraad;
- een beschrijving van ten minste twee klachten van de leerlingen;
- de inhoud van de discussie in de klas;
- de inhoud van het gesprek met je mentor;
- jouw mening over de manier waarop toetsen moeten worden afgenomen (digitaal of op papier);
- twee argumenten die jouw mening ondersteunen;
- een oproep aan leerlingen om dit probleem in hun eigen mentorklas te bespreken;
- een voorstel voor een idee om deze bespreking mogelijk te maken;
- wat je met het artikel hoopt te bereiken.

Maak er een samenhangend geheel van en zet er een passende titel boven. Zet je voor- en achternaam en je klas onder het artikel.

Let op: Zorg ervoor dat je tekst minimaal uit 100 woorden bestaat. Bij minder dan 100 woorden krijg je geen punten voor taalgebruik.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.